



**Ельвіра
СИДОРОВА**
заступник декана
факультету
підготовки фахівців
для органів
досудового
розслідування
Національної
поліції України,
доктор юридичних
наук, доцент

<https://orcid.org/0000-0002-1761-1583>



**Олександр
СИДОРОВ**
професор кафедри
соціально-
економічних
дисциплін,
кандидат
економічних наук

<https://orcid.org/0000-0003-3923-6611>

*(Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна)*

ЩОДО ПІДГОТОВКИ ЯК ЕЛЕМЕНТУ СПОСОБУ ВЧИНЕННЯ ЗАЛИШЕННЯ В НЕБЕЗПЕЦІ МАТІР'Ю НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ (ч. 2-3 ст. 135 КК України)

Захист прав дитини, особливо права на життя є основним завданням усіх без виключення органів державної влади та місцевого самоврядування, зокрема і органів Національної поліції України.

Проте, незважаючи на зусилля, що докладаються службами у справах дітей, підрозділами Національної поліції, зокрема ювенальної превенції досить часто у медіа висвітлюється інформація про факти залишення матерями своїх дітей у небезпеці.

Особливого резонансу набуває інформація про вчинені кримінальні правопорушення, кваліфіковані за ч. 3 ст. 135 КК України, тобто ті, що призвели до смерті потерпілого.

В умовах воєнного стану ця проблема набуває ще більше актуальності, оскільки в результаті повномасштабного вторгнення багато сімей були вимушені покинути місця постійного проживання, багато людей втратили роботу а отже джерело постійного доходу, що прямо або опосередковано призвело до погіршення матеріального добробуту переважної частки населення країни.

Усе перераховане опосередковано виступає детермінантом вчинення кримінальних правопорушень, зумовлених насамперед соціальними негараздами, не є винятком і залишення в небезпеці матір'ю новонародженої дитини.

У цій роботі на підставі проведеного аналізу Вироків суду та матеріалів кримінальних проваджень, поєднаного із опитуванням працівників Національної поліції нами буде узагальнено та розкрито основні підготовчі заходи, що вчиняються злочинцями в процесі вчинення кримінальних правопорушень зазначеної категорії.

Перш ніж перейти до опису підготовчих дій, слід зазначити, що науковцями галузі криміналістики такі дії відносяться до способу вчинення кримінального правопорушення, який в свою чергу виступає одним із основних елементів криміналістичної характеристики.

Саме тому, розкриття способу вчинення кримінального правопорушення є одним із основних завдань правоохоронних органів у процесі досудового розслідування, оскільки вказаний елемент криміналістичної характеристики здійснює найбільший вплив на формування слідової картини.

Важливість дослідження підготовки, як елементу способу, на думку 68 % опитаних респондентів допоможе у подальшому вжити дієвих заходів щодо можливості усунення причин та умов, детермінуючих злочини цієї категорії та провести комплекс профілактичних заходів, що позитивно вплинуть на зниження кількісних показників залишення в небезпеці матерями своїх дітей.

Під способом вчинення кримінального правопорушення у криміналістиці прийнято вважати об'єктивно і суб'єктивно обумовлений комплекс дій суб'єкта до, в момент і після скоєння ним злочину, пов'язаний із використанням відповідних знарядь і засобів, та такий, що залишає різного роду сліди, які характеризують сутність події, своєрідність поведінки

злочинця, його окремі якості, навички [1, с. 410].

Таким чином, зважаючи на особливості кримінальних правопорушень досліджуваної категорії слід погодитись з Н.В. Павловою, яка наголошує що спосіб виступає головним і єдиним елементом, за допомогою якого можна дослідити виявлені у процесі аналізу зв'язки між всіма структурними елементами криміналістичної характеристики [2, с. 23].

До того ж, вичерпна інформація щодо способу вчинення злочину дозволить ініціювати проведення необхідних експертиз, постановку доцільних питань експерту, а також отримання необхідних матеріалів (висновків комісій, інформаційних довідок тощо) для забезпечення повного, всебічного розслідування кримінального провадження, та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності [3, с. 370].

Класична загальноприйнята структура способу поєднує три елементи:

- Дії злочинця з підготовки до вчинюваного протиправного діяння;
- Безпосереднє вчинення кримінального правопорушення;
- Дії, спрямовані на маскування (приховування) слідів протиправної поведінки.
- Пропонуємо дослідити та структурувати типові дії злочинця, направлені на

підготовку до вчинюваного правопорушення.

Важливим для методики розслідування залишається той факт, що між прийняттям злочинцем рішення про вчинення умисного залишення в небезпеці новонародженої дитини, та безпосереднім вчиненням протиправних дій проходить значний відрізок часу, обчислюваний тижнями, а іноді і місяцями. Зазвичай, це відбувається ще під час вагітності.

За результатами дослідження матеріалів кримінальних проваджень кваліфікованими за ч. 2, ч. 3 ст. 135 КК України, 63 % підозрюваних під час допиту заявляли, що приймали рішення щодо вчинення злочину да декілька місяців до народження дитини. Натомість 24 % допитаних заявляли що рішення приймалось за декілька тижнів до народження. Наразі 8 % наполягали, що прийняли таке рішення відразу після пологів, але за результатами проведення відповідних експертиз встановлено, що правопорушниця не перебували в обумовленому пологами стані, а отже можемо з високою долею вигідності припустити, що такі свідчення давались з метою перекваліфікації вказаних кримінальних правопорушень і з метою отримання менш суворого покарання. Лише 5 % підозрюваних зазначили, що прийняли таке рішення через певний проміжок часу після народження дитини. Мотивація такої поведінки різноманітна, проте найчастіше називались соціально-економічна невизначеність, побоювання осуду з боку оточуючих унаслідок небажаної вагітності.

Отже, наведені відомості дають можливість зробити постійний висновок, що кримінальні правопорушення досліджуваної категорії вчиняються за попередньою підготовкою.

Попереднє планування дій злочинця як спосіб підготовки прослідковується у 96 % проваджень досліджуваної категорії. Хоча планування і не лежить на поверхні проте, діями щодо планування виступає сукупність дій злочинця, що може включати насамперед прийняття рішення про залишення в небезпеці тощо.

Основними діями з підготовки до вчинюваного правопорушення у 93 % випадків прослідковується приховування вагітності. Хоча таке твердження може викликати певні дискусії з цього приводу, проте на наше переконання факт приховування вагітності, що реалізується зокрема у свідомому ігноруванні вимог законодавчих актів щодо необхідності постановки на відповідні обліки закладів МОЗ за фактом вагітності, доцільно розглядати як підготовчі дії до вчинюваного кримінального правопорушення. Окрім цього, приховуючи факт вагітності, підозрювані змінюють місце проживання, зокрема змінюючи населенні пункти, надають неправдиві відомості рідним та близьким щодо місця свого перебування або ж навпаки щодо причини раптової зміни місця проживання тощо.

Попереднє обрання місця народження дитини та підшукування необхідних для цього медичних препаратів та інших предметів. Як правило народження відбувається в домашніх умовах та у 100 % випадків без звернення за кваліфікованою медичною допомогою.

Обрання місця залишення в небезпеці дитини. У 85 % кримінальних проваджень встановлено, що такими місцями обираються безлюдні або малолюдні місцевості (недобудовані або захащені будівлі, території підприємств, смітники, лісосмуги тощо), заклади МОЗ, підприємства, установи чи організації різної форми власності.

Пропонуємо ознайомитись із фрагментом Вироку Турійського районного суду Волинської області від 15.03.2022 (Справа №169/19/22, Провадження №1-кп 169/40/22), відповідно якого «...Обвинувачена, 25 жовтня 2020 року приблизно о 17 годині 00 хвилин, свідомо приховуючи небажану вагітність від родичів та свого оточення, перебуваючи на

останньому тижні вагітності, всупереч вимог Наказу Міністерства охорони здоров'я № 417 від 15 липня 2011 року «Про організацію амбулаторної акушерсько-гінекологічної допомоги в Україні», не ставши у встановленому порядку на облік по вагітності, знаходячись за місцем свого проживання, вирішила самостійно народити дитину без надання кваліфікованої медичної допомоги... Після народження дитини, не надала необхідної допомоги новонародженій дитині за наявності можливості надати таку допомогу, та залишила новонароджену дитину у вигрібній ямі вуличного туалету при низькій температурі зовнішнього середовища і не вжила будь-яких заходів до збереження життя новонародженої дитини, після чого відразу повернулася до приміщення свого будинку і не повідомила будь-кого про пологи та народження дитини...» [4].

З наведеного фрагменту чітко прослідковується алгоритм підготовчих дій злочинниці, що проявились у приковуванні вагітності.

Зокрема, наведемо фрагмент Вироку Долинського районного суду Кіровоградської області (Справа № 388/663/2022), у мотивувальній частині якого розкриті наведені вище способи підготовки до вчинюваного кримінального правопорушення. Отже, «...обвинувачена, перебуваючи близько на 35-36 тижні вагітності, свідомо приховуючи вагітність від родичів та свого оточення, не ставши на облік до медичного закладу, близько 03.00 години 6 травня 2022 року, знаходячись за місцем свого проживання, не ставши у встановленому порядку на облік по вагітності, відчула настання пологів, і, маючи реальну можливість звернутися до медичного закладу за допомогою для народження дитини, вирішила самостійно народити її без надання кваліфікованої медичної допомоги. За відсутності сторонніх осіб під час фізіологічних пологів народила недоношену та живу дитину жіночої статі вагою 2400 г, довжиною 40 см, поставивши дитину в небезпечний для життя стан. Після чого за допомогою ножа перерізала пуповину, перев'язала ниткою у дитини пуповину, обмила та нагодувала її, а потім загорнула новонароджену дитину у ковдру.

Після цього обвинувачена, цього ж дня о 11.30 годині в світлу пору доби вийшла на вулицю та принесла новонароджену дитину до Комунального некомерційного підприємства «Устинівська лікарня» Устинівської селищної ради за адресою: вул. Ювілейна, 15, де залишила свою новонароджену дитину без нагляду, поклавши її в коридорі хірургічного відділення на візок, залишивши свою новонароджену дитину одну в безпорадному, небезпечному для життя та здоров'я стані з ризиком померти, повернувшись до приміщення свого будинку і не повідомила близьких родичів та інших осіб про перенесені пологи та народження дитини, і лише в цей ж день о 12.30 годині новонароджена дитина виявлена молодшою медичною сестрою хірургічного відділення Комунального некомерційного підприємства «Устинівська лікарня» Устинівської селищної ради...» [5].

Підсумовуючи викладене зазначимо, що спосіб вчинення умисного залишення матір'ю новонародженої дитини є повноструктурним.

Установлено, що дії з підготовки злочинцем до вчинюваного діяння мають комплексний характер, значною мірою подовжені у часі.

1. Чаплинский К. О., Лускатов О. В., Пиріг І. В., Плетенець В. М., Чаплинская Ю. А. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

2. Павлова Н. В. Розслідування шахрайства при укладанні цивільно-правових угод щодо відчуження житла : монографія. Дніпропетровськ : Дніпропетровськ. ун-т внутр. справ, 2007. 216 с.

3. Кривоус О. Г. Способи вчинення злісного невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 369–376. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-3-369-376.

4. Вирок Турійського районного суду Волинської області від 15 березня 2022 року. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86407270> (дата звернення: 07.02.2025).

5. Вирок Долинського районного суду Кіровоградської області від 18 серпня 2022 року. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86407270> (дата звернення: 07.02.2025).